

Cuprins

<i>Prefață</i> (Radu Preda)	7
<i>Notă asupra ediției</i> (Liliana Corobca)	9
<i>Autorii</i>	13
<i>Lista ilustrațiilor</i>	25
<i>Lista abrevierilor</i>	27
<i>Nicolae Enciu</i> Receptarea perioadei comuniste. Introducere în istoriografie	31
<i>Valentin Tomuleț</i> Basarabia, gubernie rusească (1812-1918)	67
<i>Larisa Noroc</i> Procese de integrare a Basarabiei în cadrul României Mari	80
<i>Valentin Burlacu, Gheorghe Cojocaru</i> RASSM: formare și evoluție	99
<i>Mariana S. Tăranu</i> Basarabia în perioada primei ocupații sovietice. Crearea RSSM	137
<i>Monica Olaru-Cemîrtan</i> Deportările	157
<i>Larisa Turca</i> Între seceră și cioacă: schimbări de mentalitate induse de înfometarea populației din RSS Moldovenească (1946-1947)	170
<i>Ruslan Șevcenco</i> De la reformele hrușcioviste la restructurarea gorbaciovistă (1953-1985)	201
<i>Sergiu Musteață</i> De la restructurarea URSS la independența RSSM (1985-1991)	235
<i>Silviu Andrieș-Tabac</i> Simbolurile de stat ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești: stema, steagul, imnul	248
<i>Marius Tăriță</i> Instituții sovietice din RSSM	275
<i>Ion Guceac</i> Legislația în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească	287
<i>Pavel Moraru</i> Organizarea și activitatea structurilor securității statului din RSSM (1940-1991)	304
<i>Ruslan Șevcenco</i> Opoziție și rezistență față de puterea sovietică din RSSM	337
<i>Nicolae Fustel</i> Viața religioasă în RSSM	355

<i>Lilia Crudu</i>	
Politica de cadre și elitele din RSSM între 1944 și 1991.....	373
<i>Octavian Țicu</i>	
Politica națională în RSSM.....	400
<i>Lidia Prisoac</i>	
Sub ocrotirea „fratelui mai mare” sau despre „naționalitățile conlocuitoare” în R(A)SSM.....	416
<i>Ruslan Șevcenco</i>	
Politica lingvistică în RSS Moldovenească.....	438
<i>Demir Dragnev, Ion Valer Xenofontov</i>	
Știința în RSS Moldovenească (1945-1991).....	457
<i>Liliana Rotaru</i>	
Politica sovietică în domeniul învățământului superior din RSS Moldovenească.....	477
<i>Demir Dragnev, Ion Valer Xenofontov</i>	
Istoricul din RSS Moldovenească între știință, politică și ideologie.....	493
<i>Silvia Grossu, Mihai Lescu</i>	
Mass-media din RSSM în perioada postbelică.....	514
<i>Maria Șleahțițchi</i>	
Literatura în comunism.....	531
<i>Eugen Lurgu</i>	
Politica editorială.....	557
<i>Iurie Colesnic</i>	
Viața teatrală într-un regim totalitar (1933-1991).....	582
<i>Ana-Maria Plămăleală</i>	
Cinematografia din RSSM – o mostră a genocidului cultural.....	607
<i>Victor Ghilay</i>	
Muzica în Moldova sovietică.....	621
<i>Vladimir Bulat</i>	
Pictura în RSS Moldovenească, între bătălie și melancolie (1945-1990).....	638
<i>Valentina Ursu</i>	
Patrimoniul cultural în RSS Moldovenească.....	652
<i>Dumitru Rusu</i>	
Arhitectura socialistă a Republicii Moldova (1944-1991).....	665
<i>Octavian Țicu</i>	
Sportul în RSSM.....	681
<i>Marius Tăriță</i>	
Procese demografice (1945-1991).....	693
<i>Lidia Prisoac, Natalia Grădinaru</i>	
Dimensiuni ale cotidianului sovietic în RSSM.....	703
<i>Svetlana Cebotari</i>	
Relațiile moldo-române în perioada 1945-1990.....	724
<i>Nicolae Enciu</i>	
O cronologie a comunismului moldovenesc de la origini până la punerea sa în afara legii.....	738
<i>Anatol Petrencu</i>	
În loc de concluzii: Republica Moldova după dispariția URSS.....	761
<i>Bibliografie</i>	775
<i>Indice de nume</i>	833

Liliana Corobca
(editor)

PANORAMA COMUNISMULUI ÎN MOLDOVA SOVIETICĂ

Context, surse, interpretări

Prefață de Radu Preda

POLIROM
2019

Pentru întreaga perioadă postbelică era caracteristică convocarea plenarei partidului înainte de desfășurarea sesiunii Sovietului Suprem. Uneori, dacă Congresul Partidului se desfășura cu mai mult timp înainte de sesiunea ordinară a Sovietului, atunci Congresul era succedat de o sesiune extraordinară a Sovietului. De exemplu, în decembrie 1963, s-a desfășurat Congresul XI al PCM, care a fost urmat de sesiunea Sovietului, la care a fost adoptat bugetul pentru anul 1964, dar au fost făcute și anumite completări și modificări legislative, inclusiv crearea unor noi Comitete de stat.

De facto, Sovietul Suprem al republicii a devenit o instituție autonomă abia în anii restructurării inițiate de M. Gorbaciov. În consecință, în august 1989 a devenit posibilă votarea Legii „Cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești”, ceea ce a dus la statuarea limbii moldovenești (române) drept limbă de stat a republicii. Ulterior, în lunile februarie-martie 1990, s-a desfășurat campania electorală pe circumscripții de alegere a deputaților în Sovietul Suprem. Era pentru prima din anul 1937 când locuitorii Basarabiei puteau participa la alegeri libere, cu mai multe partide și contra-candidați reali (în 1938 Carol al II-lea a instaurat dictatura, așadar în 1937 au fost ultimele alegeri libere). Candidații care au concurat pe circumscripții au fost prezentați cu fotografii și câte un scurt program electoral în ziarle centrale republicane. Noul Soviet Suprem care și-a început activitatea la sfârșitul lunii aprilie 1990 s-a redefinit în scurt timp ca Parlament, iar la 23 iunie 1990 a declarat suveranitatea republicii. Este de notat, de asemenea, că unul dintre foștii membri ai Biroului CC al PCM, Mircea Snegur, a fost ales președinte al Prezidiului Parlamentului, iar ulterior și președinte al Republicii Moldova.

Din aprilie 1990 și până în august 1991, Sovietul Suprem/Parlamentul a devenit pentru prima dată de la instaurarea puterii sovietice principala instituție republicană, organul suprem conform definiției din Constituție. Aceasta a permis Prezidiului Parlamentului, după preluarea inițiativei, în contextul eșuării puciului de la Moscova, să facă mai mulți pași care au culminat cu adoptarea Declarației de Independență în 27 august 1991. Dintre cele mai importante hotărâri: pe 22 august au fost suspendate mai multe ziare care au susținut puciul, pe 23 august a fost adoptată hotărârea cu privire la Partidul Comunist din Moldova¹, iar pe 25 august cea privind convocarea Marii Adunări Naționale a cetățenilor Republicii Moldova. Acest ultim Soviet Suprem care a activat în cea mai mare parte sub denumirea de Parlament și-a încheiat activitatea pe 27 februarie 1994, când alegerile nu s-au mai desfășurat pe circumscripții, fiind câștigate de Partidul Democrat Agrar și Unitatea-Edinstvo.

Guvernul RSSM

Conform semanticii comuniste, Guvernul purta denumirea de Soviet (Consiliu) al Comisarilor Norodului, iar șefii comisariatelor erau denumiți comisari. Această structură a fost folosită în URSS la nivel central și republican până în martie 1946, când s-a trecut la denumirea de Ministere și de Soviet (Consiliu) al miniștrilor. Constituția RSSM care era în vigoare în 1945 caracteriza guvernul drept „organul superior împlinitor și de orânduială al puterii de stat al RSS Moldovenești” (cap. IV, art. 39). Guvernul² era responsabil în fața

1. La punctul 1, era interzisă activitatea PCM pe întreg teritoriul republicii, iar la punctul 2 era prevăzută naționalizarea întregii averi a partidului. Hotărârea urma să fie îndeplinită sub controlul guvernului republicii (*Moldova Siverană*, 24 august 1991, nr. 176-177, p. 1).
2. Conform ediției din 1945 a Constituției RSSM, din guvern făceau parte președintele Sovietului Comisarilor Norodnici ai RSSM, înlocuitorul (locuitorul) său, președintele Comisiei de plînuire

Sovietului Suprem, iar în perioada dintre sesiunile Sovietului, în fața Prezidiului Sovietului Suprem. Autonomia Consiliului de Miniștri era aproape inexistentă din cauza faptului că cele mai multe ministere aveau caracter „unional-republican”. Aceasta însemna că, de fapt, erau o extensiune a ministerelor centrale de la Moscova, care periodic puteau efectua controale sau revizii.

După revenirea în RSSM, la sesiunea din 2 decembrie 1944, Sovietul Suprem a confirmat comisarii pe următoarele șase domenii – treburi externe, industria de carne și lapte, industria ușoară, treburile interne, neprimejduirea de stat, controlul de stat – și pe împuternicitul Comisariatului Norodnic de pregătiri (adică al aprovizionării) al URSS în RSSM¹. Acestea au fost sferile asupra cărora PC(b) a instituit controlul din start, fiind percepute ca esențiale. Din martie 1946, Comisariatele au fost transformate în Ministere. Pentru o perioadă mai mare de un deceniu, funcția de președinte al Sovietului de Miniștri a fost exercitată de Gherasim Rudi, numit în locul lui Tihon Constantinov, destituit în vara 1945.

În perioada postbelică, ministerele au fost reformate de mai multe ori. Din numeroasele transformări, o reținem pe cea din 1971, când au fost făcute modificări la articolele 68², 71³ și 45⁴ din Constituția RSSM. Acestea au fost determinate de faptul că s-a format un număr mai mare de Comitete de stat de specialitate în decursul a câțiva ani⁵. Din Consiliul de Miniștri făceau parte foarte mulți funcționari-șefi – 12 președinți ai Comitetelor de stat (începând cu cel al planificării și încheind cu cel al securității), președintele unei Asociații republicane și șefii a două Direcții printre care și cea de statistică⁶. Tot atunci a fost acordată o anumită autonomie sovietelor din raioanele republicii, celor orașenești și celor raionale⁷ din orașele mari. Astfel, „Sovietele raionale și orașenești de deputați ai oamenilor muncii vor forma singure, fără aprobarea ulterioară a Sovietului Suprem al republicii, secții și direcții ale comitetelor executive în conformitate cu legislația în vigoare, cu condițiile și specificul economiei raionului și orașului”⁸. Problema eficienței mai multor ministere a ajuns în prim-plan (prin reflectarea în presa de partid) abia la mijlocul anilor '80, după începutul restructurării. Atunci a devenit clar faptul că multe dintre datele raportate privind succesele economice nu corespundeau cu realitatea. Cu toate acestea, în activitatea ministerelor au

de stat, comisarii Apărării, Industriei de hrană, Industriei de carne și lapte, *Zădirii locuințelor cetățenești*, Industriei ușoare, Industriei lemnului, Agriculturii, Finanțelor, Târguiești, Treburilor lăuntrice, Neprimejduirii de stat, Justiției, Păzirii sănătății, Controlului de stat, *Învățământului*, *Industriei locale*, *Gospodăriei comunale*, *Asigurării sociale*, *Transportului de automobile* și șefii Cărmuirii pentru treburile artelor și Cărmuirii industriei materialelor de zădire și împuternicirii Comisariatelor (din martie 1946 Ministerelor) unionale (*Constituția [legea de temelie] Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu schimbările și adăugirile, primite de sesiile III și IV ale Sovietului Suprem al RSS Moldovenești*, Ed. de partid a CC al PC[b] din Moldova, Chișinău, 1945, pp. 14-15). Din acestea, doar șase comisariate/ministere erau republicane. Pe acestea le-am redat cu caractere cursive (italice).

1. *Moldova Socialistă*, 16 decembrie 1944, nr. 71, p. 1.
2. Până atunci, se referea la faptul că deciziile sovietelor sătești, raionale, orașenești pot fi anulate de Sovietul Suprem al RSSM.
3. Secțiile sovietelor ierarhic inferioare se supuneau nu doar sovietelor ierarhic superioare, ci și ministerelor republicane conform profilului respectiv.
4. Se referea la componența Consiliului de Miniștri.
5. *Moldova Socialistă*, 10 decembrie 1971, nr. 288, p. 2.
6. *Moldova Socialistă*, 9 decembrie 1971, nr. 287, p. 2.
7. Sectoarele în care erau împărțite orașele Chișinău, Bălți, Tiraspol și Bender (Tighina) purtau denumirea de raioane și aveau soviete proprii de deputați.
8. *Moldova Socialistă*, 10 decembrie 1971, nr. 288, p. 2.

rămas numeroase probleme, când, mai ales din cauza interferenței cu lucrătorii de partid, cei din ministere își asumau mai puține responsabilități.

În acest sens, poate fi dat exemplul creșterii infracționalității în raionul Cahul în anii 1986-1987. Deși responsabilitatea efectivă pentru aceasta aparținea Secției raionale a Ministerului Afacerilor Interne, în discuția de la nivelul Colegiului de control de partid de pe lângă CC al PCM, accentul era pus pe „îmbunătățirea lucrului educativ și prevenirea încălcării legislației de către minori”¹.

Spre deosebire de membrii Biroului CC sau ai Comitetului Central, miniștrii erau deseori criticați în paginile ziarelor republicane *Sovietskaya Moldavia* și *Moldova Socialistă*.

Partidul Comunist

Instituția care a condus de fapt toate sferele de activitate din RSS Moldovenească în perioada anilor 1944-1989/1990 a fost Partidul Comunist. Într-o primă etapă, structurile republicane ale acestuia au fost dublate și de existența unui Birou pentru RSSM al CC al PC(b) din URSS, care a activat la Chișinău între 1945 și 1950. Deși partidul juca rolul central, în Constituția RSSM, în vigoare cel puțin formal în perioada postbelică, organul suprem era considerat Sovietul Suprem. Cu toate acestea, inclusiv la nivel de formulare, în anul 1978 în noua redactare a Constituției a fost în final recunoscută primordialitatea partidului. Astfel, în capitolul 1 (sistemul politic), la articol 6 seria: „Forța conducătoare și îndrumătoare a societății sovietice, nucleul sistemului ei politic, organizațiilor de stat și obștești este PCUS. PCUS există pentru norod și slujește norodului”². În anii '80, printre sloganurile de bază ale partidului la nivel de afișe se afla și inscripția „Partidul este mintea, onoarea și conștiința epocii noastre”. După votarea limbii moldovenești (române) drept limbă de stat și ca urmare a alegerilor în Sovietul Suprem din februarie-martie 1990, PCM a început să piardă pas cu pas poziția dominantă, în raport cu Sovietul Suprem/Parlamentul. Ultimele zile de existență ale partidului s-au consumat după puciul din august 1991. În hotărârea Prezidiului Sovietului Suprem de interzicere a Partidului Comunist era argumentat că,

executând orbește directivele Centrului imperial, PCM a deformat dezvoltarea economiei naționale a republicii, provocând o catastrofă ecologică și o degradare considerabilă ale fondului genetic al societății. Fuziunea Partidului Comunist cu structurile puterii și administrației de stat și uzurparea de către aceasta a rolului conducător în societate au dus la acumularea, pe seama mii multor generații de cetățeni ai republicii, a unor imense mijloace materiale în mâinile respectivului partid³.

Textul fusese adoptat în contextul iminenței declarării independenței de către celelalte republici sovietice și, în afară de interzicerea partidului și confiscarea proprietății și conturilor acestuia, nu a implicat o democratizare a instituțiilor din Republica Moldova; șefii organizațiilor de partid de pe lângă instituții au devenit conducătorii acestora. Punctul de reper în acest sens îl constituie primul guvern democratic al Poloniei din 1989, în care nu au fost admiși foști membri de partid.

1. *Советская Молдавия (Moldova Sovietică)*, 14 martie 1987, nr. 63, p. 2.

2. *Constituția (legea fundamentală a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești)*, ed.cit., p. 2.

3. *Moldova Soverană*, 24 august 1991, nr. 176-177, p. 1.

Sub aspect instituțional, Partidul Comunist din RSSM își alegea la Congres componența Comitetului Central. În primii 16 ani după operațiunea Iași-Chișinău, astfel de congrese au fost frecvente – Congresul II (în februarie 1949, număratoarea fiind de la Congresul I din februarie 1941), Congresul III (sfârșitul lui martie – începutul lui aprilie 1951), Congresul IV (septembrie 1952), Congresul V (februarie 1954), Congresul VI (februarie 1956), apoi în ianuarie 1958, ianuarie 1960, septembrie 1961 etc. În fapt, frecvența aceasta ridicată a Congreselor avea ca scop „transferarea la alte servicii” sau „trimiterea la studii” (la școlile sau universitățile de partid) a unui șir de membri de partid. Unii erau într-adevăr responsabili pentru eșecurile din partid, alții deveneau incomozi prin punctele de vedere exprimate. După 1961, Congresele s-au desfășurat mai rar. Una dintre ultimele plenare prin care Partidul încerca să-și salveze rolul în fața presiunii timpului a fost cu ocazia publicării în 29 martie 1990 a noului statut al PCUS. În acest context, a fost formulat Programul de înnoire al PCM, pentru Congresul al XVIII-lea. Acest program avea VI piloni¹, însă era deja prea târziu pentru menținerea poziției dominante în societate.

La Congresele de partid, după câteva zile de deliberări² avea loc alegerea membrilor și membrilor supleanți (în epocă: „candidați în membri”) ai Comitetului Central și membrii Comisiei de Revizie. După aceasta, se organiza prima Plenară a Comitetului Central. La această ședință erau aleși membrii Biroului CC al PCM și secretarii, de obicei cei de gradul I, II și III, responsabili de anumite domenii. După Congresul VI, la Plenara din 20 ianuarie 1956, în Biroul CC au fost alese 11 persoane, printre ele numărându-se și Prokopenko, cel care peste 11 zile a fost numit președinte al Comitetului Securității de Stat. Prezența șefului securității în Biroul politic ne indică faptul că, deși era un simplu membru al Consiliului de Miniștri, în ierarhia invizibilă a puterii din modelul sovietic se plasa, de fapt, printre cei din frunte.

Comitetul Central își alegea, de asemenea, șefii secțiilor de profil³, numea redactorii-șefi ai ziarelor republicane, cum erau *Moldova Socialistă* și *Sovietskaja Moldavia*. Unele persoane erau retrase din funcții fără a mai ajunge la finalul mandatului, dar și fără ca motivele să fie explicate clar publicului larg. De exemplu, în octombrie 1948 redactorul-șef al cotidianului *Sovietskaja Moldavia*, Ivan Batov, a fost retras din funcție de Biroul CC, iar în 1953 succesorul său, Nikolai Zverev, a avut aceeași soartă.

În decursul unui an calendaristic, CC-ul se întrunea la mai multe Plenare. De obicei, în ianuarie se discuta despre pregătirea sezonului agricol, vara despre recoltă etc. În același

1. I. Deformarea trecutului și căile de înnoire. II. Să acționăm în interesele oamenilor. III. Pentru o economie eficientă. IV. Spre o adevărată democrație și spre autoconducerea poporului. V. Politica națională și VI. Spre un partid înnoit și independent (*Moldova Suverană*, 4 aprilie 1990, nr. 79, p. 1).
2. Contrar aparenței că nu exista opoziție internă, în dosarele de arhivă se conțin variantele necorectate ale acestor ședințe, erau anexate și bilețelele cu întrebările incomode venite din sală pe adresa Prezidiului ședinței respective. În cea mai mare parte, aceste bilețele nu erau citite și nu se dădea un răspuns la ce solicitau auterii rămăși de obicei anonimi. De exemplu, la Congresul VI al PCM din ianuarie 1956, cineva întrebă: „În raport nu se spune nimic despre activitatea organelor judiciare de anchetă (judecătorii, procuratura, miliția). Ce este aceasta – secret față de delegați sau acolo totul e atât de bine încât CC nu se mai ocupă de ele?” (AOSP, F. 51, inv. 15, d. 12, f. 237).
3. În 1958, existau următoarele secții – 1) organelor de partid, 2) propagandă și agitație, 3) știință, școli și cultură, 4) agricolă, 5) organelor administrative și financiar-comerciale și 6) industriei și transportului (*Moldova Socialistă*, 30 ianuarie 1958, nr. 25, p. 1). Către anii '80, numărul secțiilor CC a crescut. Ar fi de notat despărțirea culturii de știință și învățământ, dar și apariția Secției de informație și legături cu străinătatea.

timp, în momentul în care în URSS erau declanșate la nivel central campanii propagandistice, CC-ul republican reacționa și se înscria în aceeași linie, fie că în centrul atenției era referatul lui Jdanov din august 1946 privind cazul revistelor *Zvezda* și *Leningrad*¹, fie că în 1968, începând cu luna aprilie, s-a discutat despre cazul cehoslovac. După aceasta, subiectul zilei era transmis mai departe spre a fi discutat la nivel de Comitete raionale de partid. Un alt tip de subiecte ce apăreau foarte des vizau discutarea rezoluțiilor CC al PCUS despre anumite cazuri sau situații concrete din anumite comitete republicane, regionale sau orășenești. De pe urma acestora se trăgeau concluzii care erau reflectate în rezoluție și erau aplicate respectiv în oricare republică sovietică.

Secțiile CC aveau o activitate încărcată, deoarece se ocupau cu supravegherea unui șir întreg de instituții de profil din republică. Întrețineau corespondența cu acestea, le făceau evaluări, dar interveneau și în activitatea lor dacă se constatau devieri de la ceea ce trebuia să fie politica partidului.

Spre deosebire de membrii Consiliului de Miniștri, care erau criticați periodic în paginile ziarelor, secretarii, membrii Biroului, șefii secțiilor erau persoane intangibile în acest sens. Puține informații despre ei ajungeau la publicul larg. Uneori, unele date biografice deveneau publice datorită faptului că erau candidați la alegerile în Sovietul Suprem și cu această ocazie ziarele republicane publicau schematic, alteori mai detaliat, scurte biografii ale acestora. O excepție remarcabilă a constituit-o secretarul II al PCM de la mijlocul anilor '80, Victor Smirnov, care a fost demis și înlocuit cu V.K. Pșenicinikov. Ca urmare a plenarei CC al PCM din 22 februarie 1989, în *Moldova Socialistă* a fost publicat un comunicat informativ, în care era menționat și Smirnov. Excluderea acestuia din componența CC era justificată prin aceea că „s-a compromis pe când lucra în calitate de șef al sectorului pentru Asia Mijlocie al CC al PCUS și care a comis denaturări în politica de cadre”². Chiar această justificare indică faptul că decizia a fost luată de cercurile de partid de la Moscova, iar CC-ul din RSSM doar executa cele venite de sus. În comunicat nu au fost aduse argumente privind „stilul defectuos de lucru” al lui Smirnov.

Un alt moment ieșit din comun în relațiile dintre Moscova și Chișinău s-a consumat la sfârșitul anului 1983 – începutul anului 1984. La 15 decembrie 1983 ziarul *Pravda*³ a publicat observații de la plenara PCUS la care a fost analizat stilul de lucru al organizației de partid din RSSM. Dincolo de limbajul partinic, unele observații trebuie să fi reflectat starea de lucruri în republică. Centrul observa următoarele: „CC al PCM nu ia măsuri active pentru afirmarea unui stil de partid efectiv în activitatea Consiliului de Miniștri al RSSM, a ministerelor republicane și a direcțiilor, în vederea depășirii metodelor cancelarist-birocratice de conducere. Numărul directivelor scrise emise și indicațiilor, a consfătuirilor și ședințelor în ultima perioadă, în loc să scadă, chiar a crescut”. O observație mai concretă era cea legată de cheltuirea incorectă a fondurilor: „CC al PCUS remarcă drept completamente inadmisibil faptul că în republică, an după an, nu este îndeplinit planul de construcție a locuințelor, inaugurării școlilor, instituțiilor preșcolare, în timp ce forțe și resurse considerabile sunt distrase la construcția clădirilor administrative și altor obiective care nu sunt de primă necesitate”. Articolul din *Pravda* a avut ecou și în presa internațională, care a interpretat

1. Постановление Оргбюро ЦК ВКП(б) О журналах "Звезда" и "Ленинград", 14 августа 1946 г. (Decizia Curții privind cazul revistelor *Zvezda* și *Leningrad*, 14 august 1946), disponibil la <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/USSR/journal.htm>. Andrei Jdanov a fost unul dintre apropiații lui Stalin în primii ani postbelici. A inițiat lupta cu așa-numitul „formalism” în literatură și teatru.

2. *Moldova Socialistă*, 23 februarie 1989, nr. 46, p. 1.

3. *Pravda (Adevărul)*, 15 decembrie 1983, nr. 349, p. 1.

această rezoluție nu în favoarea argumentelor aduse de CC al PCUS, ci conform tiparului că ar avea loc o campanie dirijată contra „brejnevștilor”¹. În schimb, *The Guardian*, prin jurnalistul Jonathan Steele, a interpretat rezoluția ca „atac asupra liderilor care eșuează în a-și asuma greșelile și care nu țin cont de dorințele populației, clamat în special în cazul Moldovei”². Dincolo de acest ecou internațional, Rezoluția CC al PCUS a rămas fără consecințe reale și nu a implicat demisii la vârful PCM.

Justiția

Un capitol aparte în Constituțiile sovietice era dedicat ramurii Justiției. În cazul RSSM, capitolul VII al Constituției din 1945 era intitulat „Judecata și procuratura”. Teoretic, Justiția era înfăptuită de Judecata Supremă a RSSM, de judecățile județene și judecățile norodnice, dar și de judecățile speciale ale URSS care erau create prin hotărârea Sovietului Suprem al URSS (art. 83)³. Judecata Supremă a republicii era aleasă de Sovietul Suprem pe un termen de cinci ani. În ceea ce privește componența așa-numitelor judecătoria norodnice, acestea erau alese prin vot direct, general, de către cetățeni, pe un termen de trei ani (art. 88). În conformitate cu articolul 91, judecătorii „sunt neatârnați și se supun numai legii”. Spre deosebire de judecătorii, procurorul RSSM era numit de procurorul URSS, pentru o perioadă de cinci ani și putea numi, la rândul său, procurorii județeni (până în 1948), raionali și orașenești (art. 93-94).

Instituțiile Justiției din RSSM au asigurat un pretins cadru legal rechizițiilor forțate, pedepșirii țăranilor care nu se supuneau, deportării și colectivizării în anii stalinismului postbelic. Înainte de a începe rechizițiile forțate din 1946, la una dintre ședințele Direcției organelor judiciare a Ministerului Justiției, procurorul raionului Chișinău, Komarov, a făcut observația că „există fapte de acțiuni nelegale atât din partea împuterniciților Comisariatului pentru rechiziții, cât și din partea împuterniciților comitetelor raionale de partid”⁴.

În 1946-1947, judecătorii sovietice au condamnat un număr mare de țărani, deciziile fiind de obicei inechitabile. De exemplu, un țăran sărac din satul Cornești a fost condamnat pentru furt la nouă ani de lagăr corecțional în data de 26 septembrie 1947. Pe de altă parte, un reprezentant al statului (angajat al unui punct de rechiziții – *Zagotzerno*), pentru faptul că îi amăgea pe țărani la cântar (indicându-le valori mai mici), a fost condamnat la doi ani de privare de libertate⁵.

Lucrătorii din domeniul Justiției au fost criticați cu diferite ocazii la ședințele de partid, dar este greu de estimat în ce măsură critica partinică aducea rezultate. De exemplu, la plenara Comitetului orașenesc de partid din Chișinău din 5 august 1948 a fost remarcat

1. Vezi *Le Monde* din 18-19 decembrie 1983. Ziarul a mai revenit cu un articol dedicat fiului lui „brejnevștilor”, în 8 februarie 1984. În schimb, *The Guardian* s-a referit la „birocrați ineficienți” (*Archiwum Akt Nowych* (Vârșovia), Fondul Polska Agencja Prasowa – Agenția Poloneză de Presă), cota 11999.

2. *Ibidem*.

3. *Constituția (legea de temelie) republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu schimbările și adăugirile, primite de sesiile III și IV ale Sovietului Suprem al RSS Moldovenești*, ed. cit., pp. 22-23.

4. ANRM, F. P-2855, inv. 1, d. 113, f. 125.

5. ANRM, F. P-2855, inv. 1, d. 113, f. 199.